

csupán az 1812-ben épült 60 méter magas hatszögletű zászlótornya hirdeti egykori dicsőségét. A torony mellett kapott helyet a Hadtörténelmi Múzeum, ahol a vietnámi háború fegyverei emlékeztetnek a vérzivataros múltra.

A város egyik legjelentősebb építészeti emléke az Irodalom temploma. Egykor Holló-templomként ismerték, a franciák adták mai nevét. 1070-ben, a város alapítása után 60 évvel Konfucius tiszteletére építették, hat évre rá már a fi atalok okítását szolgálta, és mai szemmel az első vietnámi egyetemnek tekinthető. A tananyag részeként a hallgatók régi írásokkal és új irodalmi alkotásokkal is megismerkedtek. A háromtól hét esztendeig tartó tanulmányaik után a legjobbak a király előtt adhattak számot tudásukról. A végzetek a kínai mintára megszervezett közigazgatásban helyezkedtek el.

Az öt udvarra osztott épületegyüttest 350 m hosszú fal veszi körül. A templom formája szigorúan követi a kínai templomépítés szabályait, az udvarokat díszes kapuk választják el egymástól. A szentély legismertebb része, a Khué Van Cac pavilon a vietnámi építészet kis remekműve. A nyitott épületben 82 síremlék, sztélé található, az 1484 és 1779 között doktori fokozatot szerettek emlékére. A hagyomány tovább él napjainkban is, a vietnámi oktatási miniszter minden évben a falak között köszönti az ország legjobb tanulóit.

A főváros talán legfestőibb temploma a Doi Can negyedben álló Egylábú pagoda, amely mindössze egy pilléren áll egy lótoszokkal borított kis tó közepén. A legenda szerint az apró, három négyzetméteres buddhista szentély gyökerei 1049-re nyúlnak vissza. Ekkor a fiúörökös nélküli Ly Thai Tong királynak álmában megjelent Quan Am istenasszony, és lótosztrónján ülve egy fiúgyermeket nyújtott feléje. Nem sokkal később az uralkodónak valóban fiú utóda született, hálája jeléül építtette a pagodát.

Az istenekhez visszakerült kard

Hanoi festői jelképe a Hoan Kiem-tó, a Visszakapott kard tava. Az elnevezéshez ugyancsak legenda kötődik. Le Loi hős az istenektől a tó partján kapott kard segítségével semmisítette meg a betolakodó kínai seregeket. A győztes hadjárat után a hadvezér már királyként tért vissza, hogy hálát adjon a tó isteneinek és szellemeinek. Ekkor hatalmas aranyteknős tűnt elő a habokból, és szájában visszavitte a kardot az isteneknek. A történetek emlékeként a tó közepén háromszintes nyolcszögletű építmény áll, a Teknős-torony. A tó másik kultikus helyéhez, a Jade-hegy templomához egy kecses, napsugár névre keresztelt fahídon juthat el a látogató. Az épület helyén egykoron halászházak laktak, majd a 18. században királyi nyári lakot építettek a szigeten. A templom a 19. század óta áll a helyén, s meglepő nyugalom áraszt Hanoi örök forrágában.

(folytatjuk)

NEMCSAK A SZÉTHORDOTT MŰEMLÉKÉPÜLETET, HANEM A KASTÉLYPARKOT IS FELÚJÍTANÁK

A bonyhai kastély újjászületése (2.)

A bonyhai kastély a kommunizmus éveiben a szokásos multifunkcionális épület szerepét töltötte be: iskola, termelősövetkezet, posta, polgármesteri hivatal és könyvtár is működött falai között. A visszaszerzett épület tulajdonosa, az Erdélyi Református Egyházkerület keresi a jövőbeni hasznosítás lehetőségeit.

→ NAGY-BODÓ TIBOR

(folytatás március 25-i lapszámunkból)

Bonyha a Bethlen család kedvenc tartózkodási helye volt, ahol 1550 körül Tinódi Lantos Sebestyén is megfordult. A gazdatisztek barátságatlanul bántak vele, hiszen mint írja „...nem úr hírével büdös bort adának...” Ekkor a bonyhai „birodalom” Bethlen Antal birtoka volt. Kiss Gábor, az Erdélyi várak, várkastélyok című munkájából tudjuk, hogy 1673-ban a birtok tulajdonosa „tekintetes nemzeti Bethlen Sámuel”, akinek Küküllő vármegyében a bonyhai mellett birtokai voltak Benárdon, Szászsztélnél és Szászcáváson is. Pár évre rá, 1679-ben a település Bethlen Elek birtoka, aki bővítéseket végzett a várkastélyon, ahova 1709-ben Acton császári ezredes menekült a kurucok elől. A várkastélyt végül kénytelen volt feladni, és az ostrom során megsérült falakat Bethlen Elek építtette újjá.

A kastély homlokzati része, kaputornya és védőfalai 1944 után omladozni kezdtek. A falu vezetőségének engedélyével a lakosság az erődítmény nagyobb részét lebontotta, és az építőanyagából házakat építettek.

Teljes felújítás a 19. században

A kastély mai formáját a 19. században nyerte el. Fennmaradt korabeli számlákból arra lehet következtetni, hogy a nagyobb átalakítások már 1850-ben elkészültek. Az újjáépítés a politikusként is jól ismert Bethlen Farkasnak köszönhető, akit az 1848-as forradalmat követően politikai tevékenysége miatt

perbe fogtak és bonyhai birtokára húzódtott vissza. Ekkor foghatott hozzá kastélya átalakításához.

Az Erdélyi Magyar Elektronikus Könyvtár adatai is ezt igazolják: a család levéltárában fennmaradt számlák alapján végigkövethető az építkezés és a berendezés megvásárlásának fontosabb állomásai. A számlák szerint a felújított kastély 1850-ben már készen állt, majd 1854 folyamán rendezték be. A kastélykerület szintén a tulajdonos, a kiváló pomológus hírében álló Bethlen Farkas telepítette be.

A kastély legjellemzőbb részletei a reneszánsz formavilágából inspirálódó romantikus építészeti irányzatot követik. Az átalakítások csak a lakóépületre terjedtek ki, a várfalat nem érintették. A homlokzat jóval díszesebb volt, mint ma. A rizzalit oromzatának párkánya alatt neogótikus stílusú csúcsíves, vakmértműves fríz futott végig. Szintén neogótikus stílusú asztalosmunkával volt ellátva az emeleti ajtó, amely felett a Bethlen és a Teleki család címere volt látható.

vezető szerepet játszó francia szellemi áramlat térhódítása Erdélybe is eljutott, és a főurak több francia barokk négy saroktornyos kastélyt építettek. A mai Maros megye területén Ózdon és Bonyhán épült hasonló megoldású kastély.

→ **A kastély legjellemzőbb részletei a reneszánsz formavilágából inspirálódó romantikus építészeti irányzatot követik. Az átalakítások csak a lakóépületre terjedtek ki, a várfalat nem érintették.**

Az 1679-ben épített második bonyhai kastélyon Bethlen Elek a 18. század közepén végzett átalakításokat, és építtette a homlokzat elé a kiugró árkados-pilléres tornácot és a barokk vonalas oromfalat. Ez az épület a régivel szemben lévő helyen az országút jobb oldalán állt. Sajnos az első világháború utáni nehéz gazdasági helyzetben a családnak nem

kaptak helyet az épületben, a kastély viszonylag jó állapotban vészelte át a kommunizmus éveit, habár állaga romlott. A szokásos kommunista multifunkcionális épület szerepét töltötte be. Iskola, termelősövetkezet, posta, polgármesteri hivatal és könyvtár is működött az épületben. A melléképületek eltűntek, a kastélyparknak csak töredéke maradt fenn. A legtöbb erdélyi kastélyhoz hasonlóan a rendszerváltás után kezdődik el az épület állagának gyors romlása. 2008-ban a családnak sikerült visszaszereznie az épületet, amely adományként az Erdélyi Református Egyházkerület tulajdonába került.

Az egyházkerület nőszövetsége 2014-től rendezvényekkel hívta fel a figyelmet a kastélyra. A tulajdonos 2020-ban kezdte meg az épület felújítását. A sajtóban megjelent hírek szerint a kastélyban konferencia-központ és múzeum is helyet kapna, habár a legfrissebb hírek szerint a kastély mellé tervezett új konferenciaépület nem épül meg. Nem illeszkedne a műemlék környezetébe, habár

FOTÓ: DEMJÁN LÁSZLÓ

Az Erdélyi Református Egyházkerület keresi a bonyhai kastély hasznosításának lehetőségeit

Az újabb kastélyt bontották le Keresztes Gyula szerint az új kastélyt lebontották ugyan, de a szakönyvek mégis előszeregettel közlik annak fényképét, miközben a szöveg nem nevezi meg pontosan, hogy a két bonyhai kastély közül melyiket ábrázolja. Keresztes szerint Európában a 17. században

állt módjában Bonyhán mindkét kastélyt fenntartani, és ezért az új kastélyt lebontották.

A kastély mai állapotáról Kálmán Attila történész lapunknak elmondta, hogy a bonyhai műemléképületet az államosítás után különböző célokra használták. Mivel főleg a község intézményei

nyilvánvaló, hogy egy régi birtok fenntartásának költségeit nehéz fedezni, így meg kell találni a támogatható tevékenységeket.

A kastély fontos helyet foglal el Erdély történelmében, ezért szakemberek szerint egy kastély- és családtörténelmi kiállítás nagymértékben hozzájárulna, hogy a közönség is megismerje a Bethlen család történetét. Olyan műemléképületre van szükség, amelynek kapui nyitva állnak a helyi látogatók és a távolról jött turisták előtt is. Jó hír, hogy az egyházkerület felújítaná a kastélyparkot is. Tudjuk, e botanikai kincseknek még mostohább sors jutott, mint az épített örökségnek, így helyreállítása fontos lépés a múlt feltáráshoz.

Köszönetet mondunk Keresztes Géza műépítésznek a rendelkezésünkre bocsátott dokumentumokért és Demján László műemlékvédő építésznek a képekért.

→ A templomot is a Bethlenek ősei emelték

Bonyha már a középkorban önálló egyházközség volt, István nevű plébánosa 1332-ben 80 dénárt fizetett pápai tized fejében. A templomot a Bethlenek ősei emelték a tatárjárás után. Építészeti kialakítása a román és a gótikus stílus átmeneti korszakára vall. A templomot Szent Mihály tiszteletére szentelték fel. 1480-tól parochiális egyházként gyűjtötte híveit. Keresztes Gyula szerint az egyhajós templom és a hozzá kapcsolódó sokszögű szentély falait támpillérekkel erősítették meg. A boltívek gótikus gyámkövekre támaszkodnak. Szentégtartó fülkéje is gótikus jellegű, béletes kőkeretes ajtaja egyenes záródású. A nyugati oromfal előtti háromszintes torony félköríves ablakaival, valamint alacsony toronysisakjával a román korra enged következtetni akkor is, ha utólag magasították egy csonka és egy gúla idomú csúcsos résszel. A reformációt követően a templom a lutheránusok használatába került, majd a többségben lévő reformátusoké lett. 1962-ben Keresztes Gyula a helyszínen egy faragott kőkeret- vagy élbordatöredéket talált, amelyen vésett írásjelek voltak. A talált feliratok tanulmányozása további templomtörténelmi adatokat szolgáltathat.